

Opomíjená archeologie 2007 – 2008

Neglected Archaeology 2007 – 2008

Redigovali / edited by:
Petr Krištuf – Pavel Vařeka

2010

Katedra archeologie Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni

Department of archaeology, Faculty of Philosophy and Arts, University of West Bohemia in Pilsen

Publikace je výstupem výzkumného záměru „Opomíjená archeologie“ (MSM 4977751314)

© 2010 Petr Křišťuf – Pavel Vařeka a autoři příspěvků

ISBN 978-80-7043-923-4

Vydala Západočeská univerzita v Plzni

Obsah

ARCHEOLOGIE KRAJINY PODŘIPSKA

Martin Trefný – Libor Janíček

Druhá etapa analytických povrchových sběrů v rámci projektu Archeologie krajiny Podřipska 12

Martin Trefný – Luboš Chroustovský – Libor Janíček

Výšinná poloha Sovice (k. ú. Vetlá, okr. Litoměřice) ve světle archeologického výzkumu v letech 2007-2008 22

ARCHEOLOGIE VE VLHKÉM PROSTŘEDÍ

Petr Šída – Petr Pokorný – Ondřej Chvojka – Petr Kuneš

Výzkum okolí jezera Švarcenberk v letech 2005 až 2008. 36

Ladislav Šmejda – Miloslav Chytráček – Petr Pokorný – Petr Kočár

Nové poznatky z výzkumu hradiště Vladař u Žlutic, okr. Karlovy Vary 46

VÝŠINNÉ LOKALITY

Jan John – Petr Kočár – Roman Křivánek – Lucie Hendrychová

Výsledky průzkumu chamské výšinné lokality Kaliště-Teplá skála (okr. Klatovy) 56

Jan John – Daniel Stolz – Zdeňka Sůvová

Výšinná lokalita na Otmíčské hoře (k.ú. Otmíče, okr. Beroun) – příspěvek k rozsahu oikumeny
chamské kultury 64

Petr Křišťuf – Tereza Křišťufová

Archeologický výzkum výšinné lokality v poloze „Na propadeném zámku“ (k. ú. Branov, okr. Rakovník)
v roce 2007 78

ARCHEOLOGIE V LESNÍM PROSTŘEDÍ – PRAVĚK

Petr Křišťuf

Zpráva o výzkumech mohylových pohřebišť provedených katedrou archeologie ZČU v Plzni
v letech 2007 a 2008. 90

Tereza Křišťufová

Výzkum mohylového pohřebiště v poloze „V Behních“, k.ú. Holýšov (okr. Domažlice) v letech 2007 a 2008 98

Petr Menšík

První etapa archeologického výzkumu pravěkých a raně středověkých movitých a nemovitých
památek na Tábořsku. 106

Petr Šída – Jan Prostředník

Předneolitické osídlení pseudokrasu Českého ráje 112

Petr Šída – Jan Prostředník

Neolitická těžba metabazitů v Jizerských horách 130

ARCHEOLOGIE V LESNÍM PROSTŘEDÍ – STŘEDOVĚK A NOVOVĚK

Josef Hložek

Zpráva o výsledcích výzkumu areálů předhradí vrcholně-pozdně středověkých hradů v roce 2008 142

PŘÍRODOVĚDNÉ A TECHNICKÉ APLIKACE V ARCHEOLOGII

Jan John – Jaroslav Pavelka

Imunologická analýza rezidua na vnitřní straně eneolitické nádoby z lokality Otmíče –
Otmíčská hora (okr. Beroun) 156

Roman Křivánek

Přehled využití geofyzikálních měření v průběhu dílčích podprojektů a výzkumů v rámci výzkumného záměru
Opomíjená archeologie v letech 2007-2008 160

Roman Křivánek

Příklady, možnosti i omezení měření cesiovým magnetometrem Navmag SM-5 na archeologických lokalitách
v letech 2007-2008 172

Ladislav Šmejda

Nová verze mapového serveru pro elektronickou publikaci archeologických dat 182

Contents

THE ARCHAEOLOGY OF THE LANDSCAPE AROUND THE HILL OF ŘÍP

Martin Trefný – Libor Janíček

- The second stage of analytical surface collection within the framework of the project “Archaeology of the landscape of the Podřipsko region” 12
- Martin Trefný – Luboš Chroustovský – Libor Janíček*
- The hilltop site of Sovice (c. a. of Vetlá, Litoměřice District) in the light of archaeological researches in 2007-2008... 22

WETLAND ARCHAEOLOGY

Petr Šída – Petr Pokorný – Ondřej Chvojka – Petr Kuneš

- Research of the vicinity of Lake Švarcemberk in the years 2005 to 2008 36
- Ladislav Šmejda – Miloslav Chytráček – Petr Pokorný – Petr Kočár*
- New results from the research on the hillfort „Vladař“ (Karlovy Vary District) 46

HILL-TOP SITES

Jan John – Petr Kočár – Roman Křivánek – Lucie Hendrychová

- Results of a survey of a hilltop site of the Cham culture at Kaliště-Teplá skála (Klatovy District) 56
- Jan John – Daniel Stolz – Zdeňka Šůvová*
- The hilltop site on Otmíčská hora (c.a. of Otmíče, Beroun District) – a contribution to the extent of the ecumene of the Cham culture 64
- Petr Křišťuf – Tereza Křišťufová*
- Archaeological researches of the hilltop site in the location „Na propadeném zámku“ (c. a. Branov, Rakovník District) in 2007 78

THE ARCHAEOLOGY OF FORESTED AREAS – PREHISTORY

Petr Křišťuf

- A report on the researches of barrow cemeteries conducted by the Department of Archaeology of ZČU in Pilsen in 2007 and 2008 90
- Tereza Křišťufová*
- The research of the barrow cemetery “V Behních”, c. a. of Holyšov, (Domažlice District) in the years 2007 and 2008... 98
- Petr Menšík*
- First phase of archaeological research of the Prehistory and Early Medieval movable and immovable artifacts in the Tábor region 106
- Petr Šída – Jan Prostředník*
- Pre-Neolithic settlement of the pseudokarst of the Bohemian Paradise 112
- Petr Šída – Jan Prostředník*
- Neolithic exploitation of metabasites in the Jizera Mountains 130

THE ARCHAEOLOGY OF FORESTED AREAS – MIDDLE AND POST-MEDIEVAL AGES

Josef Hložek

- A report on the results of research of areas of baileys of high/late medieval castles in 2008 142

SCIENTIFICS AND COMPUTER APPLICATIONS IN ARCHAEOLOGY

Jan John – Jaroslav Pavelka

- Imunological analysis of a residuum on the inner side of an Aeneolithic vessel from the site of Otmíče-Otmíčská hora (Beroun District) 156
- Roman Křivánek*
- Summary of use of geophysical measurements during subprojects and excavations of the research project Neglected archaeology 2007-2008 160
- Roman Křivánek*
- Examples, possibilities and limits of caesium magnetometer measurements by Navmag SM-5 of archeological sites in years 2007-2008 172
- Ladislav Šmejda*
- A new version of the map server for the digital publication of archaeological datasets 182

Výšinná poloha Sovice (k. ú. Vetlá, okr. Litoměřice) ve světle archeologického výzkumu v letech 2007-2008

The hilltop site of Sovice (c. a. of Vetlá, Litoměřice District) in the light of archaeological researches in 2007-2008

Martin Trefný – Luboš Chroustovský – Libor Janíček

1. Úvod

Príspevek prináša stručné vyhodnocení archeologického výzkumu, který na výše uvedené poloze proběhl v červenci roku 2007 a 2008 ve spolupráci Katedry archeologie Západočeské univerzity v Plzni a Podřipského muzea v Roudnici nad Labem v rámci projektu Krajinná archeologie a vývoj pravěkého osídlení na Podřipsku (srov. Trefný – Chroustovský – Janíček – Křišťuf 2008).

Hora Sovice (278 m. n. m.) je situována asi 1 km jihovýchodně od středu obce Vetlá (Zápotocký 1965, 211, 314, obr. 8; Sláma 1986, 94). Představuje pozvolný vyvýšený útvar s vrcholovou plošinou, která se mírně sklání směrem k západu (obr. 1). Hora je vertikálně ohraničena ze všech stran a její vrchol převyšuje okolní rovinatou krajinu o cca 70 m (obr. 2). Svahy kopce (zejména severozápadní, severní a jihovýchodní svah) jsou v některých místech dosti příkré. Nelze vyloučit, že jejich současný sklon je výsledkem rozsáhlé erozní činnosti (sesuvů), která zde byla v minulosti pozorována (Lüssner 1868, 575-577). Méně příkré svahy, skrze které je vrcholová plošina daleko lépe přístupná, pozorujeme na východní a západní

Obr. 1. Vetlá-Sovice (okr. Litoměřice). Výšinná poloha na mapě ZM 1: 10 000.

Fig. 1. Vetlá-Sovice (Litoměřice District). Hilltop site on a 1: 10 000 map.

Obr. 2. Vetlá-Sovice (okr. Litoměřice). Pohled na lokalitu od jihu (zdroj: Lobkowiczské zámecké vinařství, s.r.o., Roudnice nad Labem).

Fig. 2. Vetlá-Sovice (Litoměřice District). View of the site from the south. (source: Lobkowiczské zámecké vinařství, s.r.o., Roudnice nad Labem).

straně, kde mají podobu užších šíjí (obr. 3). Vlastní vrcholová plošina má tvar nepravidelného trojúhelníka. Její konce jsou od sebe vzdáleny zhruba 170 m, v nejširším místě dosahuje plošina šíře zhruba 90 m. Vrch byl původně bezlesou výšinou, k jeho zalesnění došlo kolem roku 1770 (Zápotocký 1965, 314).

Nejbližší vzdálenost k řece Labi, obtékající polohu z východní, jihovýchodní a jižní strany je 1 km.

Podnět k výzkumu lokality souvisí s celkovou strukturou projektu Krajinná archeologie a vývoj pravěkého osídlení na Podřipsku (Gojda 2007). Tento projekt se v rámci daného krajinného celku zaměřil na povrchový průzkum jak archeologických lokalit zjištěných leteckou prospekci, tak také na povrchový průzkum, popř. mikrosondáž na výrazněji vertikálně vymezených terénních útvarech, resp. terénních hranách. Tyto terénní útvary představují z hlediska geomorfologie povrchu krajiny Podřipska převažující typy, přičemž geomorfologické útvary vertikálně vymezené v plném rozsahu na Podřipsku téměř postrádáme. Výjimkou je hora Říp, přičemž druhou nejvýraznější polohou tohoto typu je vrch Sovice. Z hlediska posuzování pravěké či raně středověké sídlištní dynamiky ve vztahu k prostorovým útvarům uvedeného typu v daném krajinném celku představuje hora Sovice velmi významnou polohu. Tato skutečnost je tedy primárním podnětem k realizaci výzkumných aktivit proběhnuvších v roce 2007 a 2008. Hora Sovice si dále zaslouží pozornost zejména proto, poněvadž s velkou pravděpodobností reprezentuje výšinnou polohu většího významu, ke které prozatím disponujeme pouze kusými informacemi, pramenícími z historických zpráv archeologických amatérů, resp. z dílčích sběrů prováděných na lokalitě v 19., v průběhu 20. a na počátku 21. století (Lüssner 1868, 575-

Obr. 3. Vetlá-Sovice (okr. Litoměřice). Pohled na lokalitu od východu (zdroj: Lobkowiczské zámecké vinařství, s.r.o., Roudnice nad Labem).

Fig. 3. Vetlá-Sovice (Litoměřice District). View of the site from the east. (source: Lobkowiczské zámecké vinařství, s.r.o., Roudnice nad Labem).

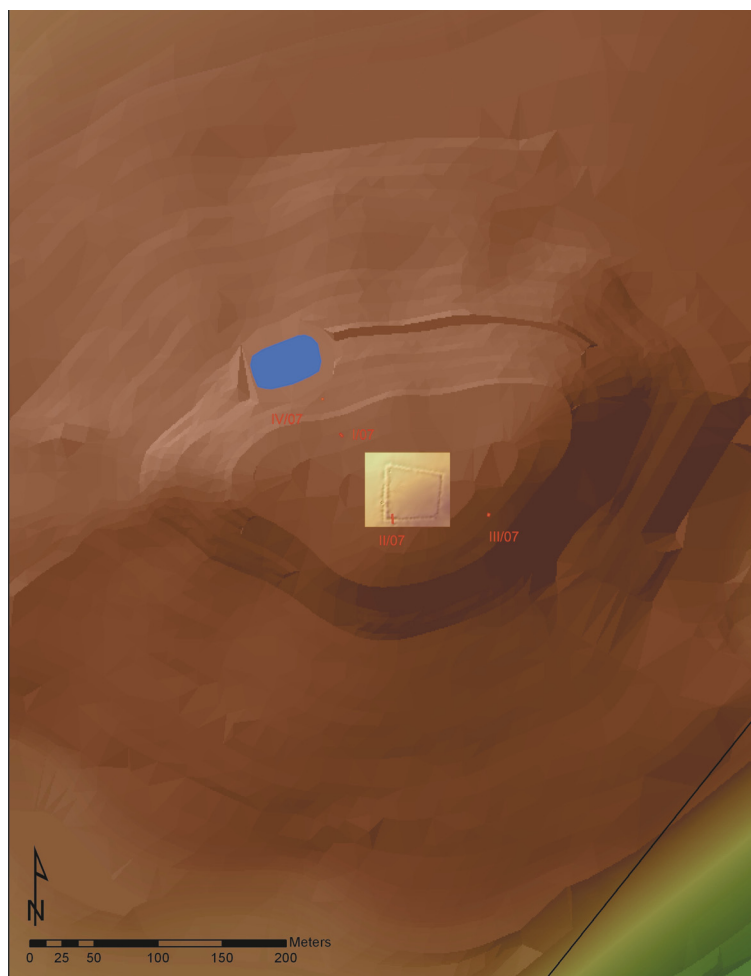

577; Zápotocký 1965, 314; 1975, 237; 1978; Smrž 1981; Sklenář 1988, 184-185; 1992, 268-269; Trefný 2009). Z důvodů omezené pramenné základny je tedy obtížné posuzovat úlohu lokality v regionálním, eventuálně nadregionálním, měřítku nebo hodnotit její potenciální vazbu k některým významným archeologickým nalezištím v blízkém okolí. Závažným problémem, který rovněž přispěl k uskutečnění archeologického výzkumu na lokalitě, je její opakované narušování amatéry či neodbornou veřejností. Tyto nezákonné aktivity jsou příčinou nevratné ztráty důležitých archeologických dat, stejně jako ničení archeologických movitých památek, které mizí v soukromých sbírkách bez možnosti jejich odborného využití.

2. Metody archeologického výzkumu

Celkově byl archeologický výzkum koncipován tak, aby bylo možné maximálně využít kombinace jednotlivých metod terénního průzkumu a výzkumu, přičemž velký důraz byl kladen především na ty nedestruktivní. Z metod povrchového průzkumu byl využit geodeticko-topografický průzkum spojený s plošnou nivelací v areálu vymezeném lichoběžníkovým valem a příkopem, nacházejícím se poblíž jihovýchodního okraje vrcholové plošiny. Nízké valovité těleso, o délkách jednotlivých stran cca 38 x 38 x 38 x 30 m, je doprovázeno paralelním příkopem s maximální zjištěnou hloubkou 59 cm od dnešního povrchu (31 cm od úrovně podloží). Plošná nivelace pomocí totální stanice umožnila získání dat pro tvorbu 3D digitálního modelu terénu daného antropogenního útvaru (obr. 4).

Další aplikovanou metodou povrchového průzkumu se staly povrchové sběry analytického charakteru, uskutečněné ve třech paralelních pásích, probíhajících v celé délce vrcholové plošiny (obr. 11). Jednotlivé pásy byly rozděleny do čtverců o velikosti 5 x 5 m, zaměřených za účelem pozdějších prostorových analýz pomocí totální stanice. Poněvadž povrch vrcholové plošiny byl tvořen lesní půdou, nebylo možné realizovat povrchový sběr standard-

Obr. 4. Vetlá-Sovice (okr. Litoměřice). Výškopisný model terénu se zaměřením valovitého tělesa lichoběžníkovitého půdorysu s paralelním příkopem a s vyznačením polohy sond I/07-IV/07.

Fig. 4. Vetlá-Sovice (Litoměřice District). Elevation model with the alignment of a wall-like body with a trapezoid ground plan and with indication of the location of test pits I/07-IV/07.

ním způsobem jako na zorané ploše, nýbrž bylo nutno využít modifikovanou metodu tzv. mikrovrypů (Beneš – Hrubý – Kuna 2004, 358). Z toho důvodu byly v rozích každé referenční jednotky o velikosti 5 x 5 m vytyčeny čtyři dílčí čtverce o rozměru 1 x 1 m. Povrch těchto čtverců byl „nakypřen“ do hloubky cca 5 cm a v takto upravené ploše byl proveden totální povrchový sběr (obr. 12). Po ukončení průzkumu každého dílčího čtverce byla nakypřená zemina proseta na sítích tak, aby bylo zabráněno možnému úniku drobných artefaktů a ekofaktů.

Z metod geofyzikálního měření byla zvolena magnetometrie, provedená v areálu vymezeným lichoběžníkovým valem za účelem zjištění přítomnosti a prostorové distribuce antropogenních objektů či narušení ukrytých pod dnešním povrchem (Křivánek 2010). Jako doplňkové metody bylo užito pedologické sondáže, a to v místech výrazných anomálií zjištěných právě magnetometrií, tak aby mohlo být zjištěno, zda je tvoří spáleništní vrstvy koncentrace čedičových bloků nebo kovových předmětů. I z tohoto důvodu byla plocha daného útvaru podrobena také detailnímu průzkumu pomocí detektoru kovů, včetně zaměřování jednotlivých nálezů prostřednictvím totální stanice. V prostoru areálu vymezeným lichoběžníkovým valem a jeho nejbližším okolím byl aplikován tzv. totální průzkum pomocí detektoru kovů bez užití jakékoli diskriminace. Zmapován tak byl výskyt železných i barevných kovů, stejně tak byla zjištěna distribuce větších fragmentů magnetických hornin, které se zpravidla projevovaly prostřednictvím tzv. slabých signálů. Všechna místa s pozitivním výskytem kovových artefaktů, ale i se slabými signály byla podrobena mikrosondáži tak, aby mohly být předměty šetrně vyzvednuty a řádně zdokumentována jejich nálezová situace. Detektorový průzkum proběhl také v pásech vymezených pro povrchové sběry, kde bylo přistoupeno ke vzorkování a slabé signály již nebyly ověřovány výkopem.

Archeologický výzkum odkryvem byl proveden prostřednictvím čtyř sond o celkové výměře 12 m² (obr. 4). Sonda č. I/07 o rozměrech 3 x 1 m byla umístěna na rozhraní vrcholové plošiny a svahu. Jejím účelem bylo zjištění eventuálních stop ohrazení nebo opevnění vrcholové plošiny. Sonda č. II/07 o rozměrech 7 x 1 m (kopáno šest sektorů 1 x 1 m) byla položena napříč valovým tělesem a k němu přiléhajícím příkopem

Obr. 5. Vetlá-Sovice (okr. Litoměřice). Sonda č. I/07 v severní části vrcholové plošiny, situace po skrytí nadloží.

Fig. 5. Vetlá-Sovice (Litoměřice District). Test pit No. I/07 in the north part of the hilltop platform, situation after removal of topsoil.

Obr. 6. Vetlá-Sovice (okr. Litoměřice). Průběh odkryvu v sondě č. II/07 položené v jihozápadní části valovitého tělesa s paralelním příkopem.

Fig. 6. Vetlá-Sovice (Litoměřice District). Course of unearthing in test pit No. II/07 placed in the southwest part of the wall-like body with a parallel ditch.

Obr. 7. Vetlá-Sovice (okr. Litoměřice). Sonda č. II/07, situace po skrytí nadloží. Ve střední části snímku je patrný průběh valovitého tělesa, v pravé části zahloubení příkopu.

Fig. 7. Vetlá-Sovice (Litoměřice District). Test pit No. II/07, situation after removal of topsoil. The course of the wall-like body is visible in the middle part of the photo, the recess of the ditch is in the right part.

lichoběžníkovitého půdorysu. Jejím účelem bylo ověření předchozích poznatků získaných vizuálním pozorováním a geofyzikálními měřeními, stejně jako zjištění charakteru historického nadloží a jeho stratifikace, včetně získání archeologického materiálu pro datování valovitého tělesa. Sonda č. III/07 o rozměrech 2 x 1 m byla položena na východní svah kopce, těsně pod rozhraní vrcholové plošiny a svahu do místa kumulace velkých opukových bloků. Účelem sondy bylo ověření a interpre-

tace této kumulace, z důvodů eventuální souvislosti s předpokládaným ohrazením či opevněním vrcholové plošiny. Sonda č. IV/07 o rozměrech 1 x 1 m byla položena na úpatí severního svahu přiléhajícího k vrcholové plošině pod sondou č. I a jejím účelem bylo zjištění stratifikace historického nadloží a srovnání jeho sekvence se situací v sondě I, stejně jako pátrání po eventuální destrukci opevnění vrcholové plošiny.

3. Vyhodnocení archeologických nálezů, interpretace nálezové situace

V sondě č. I/07, umístěné na rozhraní vrcholové plošiny a svahu byly nalezeny četné zlomky keramiky a zvířecích kostí, dokládající zdejší aktivity jak v pravěkém, tak raně středověkém období (obr. 5). Nezanedbatelným problémem však bylo velmi časté promíšení pravěkých a raně středověkých artefaktů v rámci dílčích stratigrafických jednotek, což výrazně omezuje možnosti finální interpretace jednotlivých stratigrafických sekvencí. Mezi nejvýraznější nálezy ze sondy č. I/07 patřily fragmenty ze zásobnic s charakteristickým zdrsněním, připomínajícím prstování, které snad můžeme zařadit na přelom starší a střední doby bronzové. Dvě-

Obr. 8. Vetlá-Sovice (okr. Litoměřice). Sonda č. III/07 v jihovýchodní části vrcholové plošiny, situace po skrytí nadloží.

Fig. 8. Vetlá-Sovice (Litoměřice District). Test pit No. III/07 in the southeast part of the hilltop platform, situation after removal of topsoil.

ma zlomky pocházejícími z mís s vlešřovanou výzdobou v podobě mřížkovaných či šrafovaných geometrických útvarů, v jednom případě doplněných vlasovými rýhami, je zastoupena keramika halštatského období. Keramika s vlasovými rýhami se objevuje od fáze Ha D1 a posléze v průběhu stupně Ha D (Koutecký 2008, 51; Venclová a kol. 2008a, 116), do tohoto období tedy můžeme zařadit uvedené nálezy. Většina keramických fragmentů v sondě č. I/07 náleží hradištnímu období. Na dně sondy byly zjištěny dva jamkovité objekty a žlab, široký zhruba 40 cm s příčným profilem ve tvaru širokého písmene „U“. U těchto objektů byla nejprve zvažována jejich potenciální souvislost s eventuálním ohrazením vrcholové plošiny. Tento předpoklad

však nelze potvrdit, poněvadž nevíme zda-li současná poloha rozhraní plošiny a svahu odpovídá původnímu stavu, či zda-li je tato situace výsledkem koluviálních procesů. Na tomto místě je nutno také zdůraznit, že na většině linie rozhraní vrcholové plošiny a svahu nebyly pozorovány ani žádné výraznější elevace terénu, které by svědčily o eventuální destrukci obvodové hradby či ohrazení. Otázku potenciálního ohrazení či opevnění vrcholové plošiny nelze tedy na základě současného stavu poznání uspokojivě zodpovědět.

Výzkum v místě sondy č. II/07 potvrdil předběžné poznatky vyplývající z magnetometrického měření, podle nichž se mělo jednat o těleso bez vnitřní kamenné, popř. dřevěné konstrukce, vytvořené prostým nasypaním (obr. 6-7). Stratigrafická situace v sondě č. II/07 byla rovněž značně komplikovaná. Stejně jako v případě sondy č. I/07 obsahovala naprostá většina stratigrafických jednotek promíšené pravěké i raně středověké nálezy. Mezi nejstarší lze řadit fragmenty štipané industrie (většinou silicity, ojediněle křemence, ve velmi drobných zlomcích též křemenu, křišťály a limnokvarcity), které však ve většině případů nenesou žádné specifické znaky, dle kterých by je bylo možné datovat přesněji nežli v intervalu pa-

Obr. 9. Vetlá-Sovice (okr. Litoměřice). Sonda č. IV/07 pod severním svahem vrcholové plošiny, situace po skrytí nadloží.

Fig. 9. Vetlá-Sovice (Litoměřice District). Test pit No. IV/07 under the north slope of the hilltop platform, situation after removal of topsoil.

leolit až eneolit¹. Představují důležitý doklad využívání této polohy v uvedených obdobích, která nejsou v ostatním náleзовém inventáři prozatím spolehlivě doložena. Výrazně byly v náleзовém inventáři zastoupeny především nálezy únětické kultury, a to jak četným střepovým materiálem, tak také dvěma intaktními nádobami, přičemž jednu z nich, koflík (obr. 10), je možno zařadit do klasické fáze únětické kultury (srov. Bartelheim 1998, Taf. 38). Některé další význačné keramické nálezy bylo možno rovněž datovat do 5.-6. fáze únětické kultury, tedy do jejího mladšího období. Důležitým zjištěním v sondě č. II/07 byly celkem čtyři výraznější kumulace únětické keramiky, nacházející se v některých případech v mělkých zahloubených jamkách (obr. 10). Tyto kumulace, ojediněle s výskytem drobných spálených kostních kompak, podnítily úvahy ohledně potenciální interpretace této situace jako

Obr. 10. Vetlá-Sovice (okr. Litoměřice). Sonda č. II/07. Jedna z kumulací únětické keramiky v průběhu odkryvu.

Fig. 10. Vetlá-Sovice (Litoměřice District). Test pit No. II/07. One of several accumulations of Únětice pottery in the course of excavation.

narušených únětických žárových hrobů, a to přesto, že žárové pohřby jsou v severní části Čech jevem velmi ojedinělým (srov. Jiráň a kol. 2008, 65; Smrž 1991b). Za účelem ověření tohoto předpokladu bylo několik fragmentů přepálených kostí podrobeno analýze genu pro 28S ribozomální DNA². Tato však proká-

1 Uvedený interval lze z hlediska chronologického zařazení považovat za nejpravděpodobnější, nelze však vyloučit že tyto nevýrazné fragmenty náleží mladším obdobím.

2 Za provedení analýzy kostního materiálu děkují autoři J. Pavelkovi.

Obr. 11. Vetlá-Sovice (okr. Litoměřice). Povrchový sběr v jednom z pásů probíhající souběžně s podélnou osou vrcholové plošiny.

Fig. 11. Vetlá-Sovice (Litoměřice District). Fieldwalking in one of the stripes running parallel with the longitudinal axis of the hilltop platform.

zala, že analyzovaný materiál představuje kosti zvířecí (skot). Uvedené kumulace únětické keramiky, lze tedy prozatím interpretovat pouze jako doklady nespécifikovaných pravděpodobně

sídlištních aktivit během starší doby bronzové. Nejmladšími nálezy ze sondy č. II/07 jsou drobné zlomky středohradištní keramiky. Do tohoto období lze snad zařadit rovněž skleněný korálek z tmavě modrého skla, který má rámcové analogie např. nálezů z Prahy-Lahovic (Krumphanzlová 1965, obr. 1:15,16; Lutovský 2005, příl. XV) nebo z Běchovic (Vencl – Hrdlička 1976; Sláma 1977, 21). Drobný perforovaný bronzový plíšek je nálezem, který je v nálezovém souboru zcela ojedinělý a jeho chronologické zařazení zůstává prozatím otázkou.

Co se týče datování valovitého útvaru mírně lichoběžníkovitého půdorysu s paralelním příkopem (obr. 4), nejmladšími stratifikovanými nálezy z tělesa valu jsou zlomky raně středověké (středohradištní?) keramiky. Toto období lze tedy považovat za spodní hranici datování valovitého útvaru, která však nemůže být prozatím spolehlivěji potvrzena. V dané situaci nelze rovněž vyloučit mladší dataci, resp. recentní stáří objektu. Na druhou stranu v historických pramenech nenalzáme žádnou zmínku o jakýchkoli zdejších středověkých či novověkých aktivitách, se kterými by mohl valovitý útvar souviset. V této situaci je tedy nutno ponechat otázku jeho datování otevřenou.

V sondě č. III/07 byla zjištěna pouze velmi slabá hlinitá vrstva o mocnosti cca 5 cm. Kumulace opukových bloků, která se nacházela pod ní, souvisela s přirozenou vrstvou opuky obnaženou patrně půdním sesuvem (obr. 8). Původní předpoklad destrukce kamenných konstrukčních prvků hradby tedy nebyl potvrzen.

Mezi nálezy v sondě č. IV/07 dominovala raně středověká keramika, tentokrát však v sekundárním uložení. Jednalo se o materiál, k jehož transferu došlo erozí (splachy) z výše položených míst na svahu nebo na vrcholové plošině. V některých stratigrafických jednotkách byla zjištěna kumulace větších či menších opukových bloků (obr. 9). Tyto bloky pocházejí nejspíše z přirozených opukových výchozů na svahu a na jeho úpatí se dostaly stejným způsobem jako keramické fragmenty.

Vyhodnocení povrchových sběrů provedených na vrcholové plošině ještě nebylo v úplnosti provedeno³. Přesto však je možné na základě četnosti keramických fragmentů v jednotlivých referenčních jednotkách usuzovat na jejich koncentraci v oblasti valovitého útvaru, resp. v jeho těsné blízkosti. Směrem k okrajům vrcholové plošiny četnost výskytu postupně slábne, což je patrné zejména v ploše západně od valovitého útvaru. Výsledky povrchového průzkumu však bude možno v úplnosti interpretovat až po stanovení jednotlivých chronologických komponent v souboru získaného materiálu.

³ Výsledky povrchových sběrů a přírodovědných analýz budou obsaženy v souhrnné studii.

Obr. 12. Vetlá-Sovice (okr. Litoměřice). Průběh povrchového sběru na vrcholové plošině.

Fig. 12. Vetlá-Sovice (Litoměřice District). Course of fieldwalking on the hill-top platform.

aktivitami zejména z druhé poloviny 20. století (pozorovatelná, trampské přístřešky, apod.). Jsou zpravidla tvořeny početnými soubory hřebů (řádově desítky) a několika mincemi. Po celé vrcholové plošině jsou téměř všudypřítomné fragmenty nábojnic. Starší artefakty jsou rozprostřeny rovnoměrně po celé ploše valovitého útvaru s paralelním příkopem. Většinou se jedná o kované hřeby či neurčité železné fragmenty. Jedním z mála jednoznačněji definovatelných nálezů je zlomek hladkého bronzového, prozatím nedatovaného, náramku. Výzkum ve třech paralelních pásích prokázal, že vrcholová plošina není pokryta kovovými artefakty rovnoměrně. Z jednoznačně určitelných nálezů, pocházejících z těchto paralelních pásů, lze jmenovat středověkou šipku z kuše.

Celkově bylo průzkumem získáno několik stovek kovových artefaktů ze železa i barevných kovů. Výsledky průzkumu pomocí detektorů kovů, prezentované v tomto příspěvku, jsou pouze nástínem komplexního vyhodnocení, které bude předmětem finální souhrnné studie.

4. Závěr

Hodnotíme-li význam vrcholové plošiny hory Sovice z hlediska potenciální vazby k nejbližšímu okolí, je nezbytné zaměřit pozornost na dosavadní archeologické aktivity (povrchové sběry) vztahující se k tomuto území. Z tohoto pohledu jsou velmi důležitá zjištění na severozápadním (Zápotocký 1975, 237) a jihozápadním⁴ úpatí hory, indikující sídlištní aktivity v nespécifikovaném období zemědělského pravěku, mladší době bronzové a době hradištní. Na základě těchto aktivit lze nejméně pro rané středověké období zvažovat hypotetickou variantu existence rozsáhlejšího sídlištního komplexu, ve kterém mohla vrcholová plošina plnit funkci akropole. Z hlediska prostorového členění nejbližšího okolí je nutno rovněž zmínit plochu přiléhající k severozápadnímu svahu hory (ovocný sad). Tato oblast představuje plošinu, která na svém jižním a západním okraji výrazně převyšuje své okolí, na severu a východě pak přechází pozvolnějším svahem v rovinnaté okolí. Přestože na této plošině prozatím nebyl prováděn žádný průzkum a osídlení zde tedy není doloženo, nelze jej z důvodů prostorové konfigurace terénu vyloučit ani zde.

Archeologický výzkum vrcholové plošiny přinesl důležité poznatky, potvrzující přítomnost některých chronologických komponent, které zde byly lokalizovány již dřívějšími povrchovými průzkumy (viz výše). To se týká zejména období eneolitu, doby halštatské nebo hradištního období. Výzkumem byly poprvé na vrcho-

4 Na jihozápadním úpatí hory provedl v roce 1998 povrchový sběr O. Kotyza. Soubor obsahující dle předběžného určení nespécifikovanou pravěkou a rané středověkou keramiku je uložen v litoměřickém muzeu.

lové plošině potvrzeny aktivity únětické. Pro výšinná sídliště únětické kultury v severní polovině Čech jsou typické vrcholové partie kopců v blízkosti vodních toků, přičemž řada z tohoto osídlení se objevuje v polohách, které byly využívány již v dřívějším období (Jiráň a kol. 2008, 33). Výšinné únětické osídlení na Sovici koresponduje s oběma zmíněnými kritérii. Důležitou je zejména vazba k dálkové kontaktní komunikaci, kterou představovala řeka Labe (vzdálenost cca 1 km). Skrze svou výhodnou polohu se tak mohli obyvatelé výšinné polohy podílet na všech aktivitách, ke kterým byla řeka v daném období využívána. Tento předpoklad není samozřejmě vázán pouze k únětickému osídlení lokality, nýbrž lze jej vztahovat k využívání této polohy ve všech doložených obdobích (srov. Zápotocký 1969; Salač 1998; Venclová a kol. 2008b, 153-154; Jiráň a kol. 2008, 73-74). Otázka opevnění únětických výšinných lokalit v severní polovině Čech není dosud uspokojivě vysvětlena. U řady těchto lokalit je však doloženo opevnění alespoň pomocí příkopu (srov. Smrž 1991a; Jiráň a kol. 2008, 33). Zda-li bylo výšinné osídlení na Sovici nějakým způsobem opevněno se však výzkumem nepodařilo prokázat (viz výše). Řada nálezů, získaných na lokalitě povrchovými sběry zejména během 20. století, byla datována do mladší doby bronzové. Přestože se výzkumem podařilo získat několik fragmentů keramiky, u kterých rovněž zvažujeme tuto dataci, zastoupení nálezů, které bychom mohli s jistotou přiřadit mladší době bronzové je ve srovnání s údaji z výše uvedených povrchových průzkumů překvapivě nízké. Ačkoliv autoři výzkumu neznají výše uvedené nálezy z povrchových průzkumů z autopsie, jedním z možných vysvětlení určitého rozporu udávaných dat se situací zjištěnou výzkumem je eventuální datování fragmentů získaných dřívějšími sběry do mladší doby bronzové na základě charakteristických prvků povrchové úpravy, které se však mohou objevit i ve starších fázích doby bronzové. Uvedená domněnka je však pouhou hypotézou a není vyloučeno, že nízká frekvence nálezů z mladší doby bronzové v materiálu získaném výzkumem může mít jiné důvody. Hora Sovice byla využívána rovněž v době halštatské. Přestože prozatím nemůžeme podobu těchto aktivit podrobněji specifikovat, má potvrzení této chronologické komponenty na Sovici, velký význam, poněvadž v užší oblasti Podřipska byla doposud registrována pouze jedna významnější výšinná lokalita s halštatskými nálezy. Tou je výšinné sídliště (hradiště?) Slavín, nacházející se na jihozápadním okraji města Roudnice n/L (Zápotocký 1989, 529-539; Trefný 2005, 3, 12) ve vzdálenosti 7 km jihozápadním směrem od výšinné polohy Sovice. Rovněž na Slavíně se setkáváme s analogickou situací jako na Sovici, poněvadž je zde taktéž zastoupeno osídlení eneolitické, únětické a stopově i náznak osídlení hradištního. Konečně ve středohradištním období se nacházelo na Sovici výšinné sídliště, které mohlo zahrnovat rovněž přílehlé jihozápadní i severozápadní úpatí kopce. Zda-li byla vrcholová plošina ohrazena nebo jinak členěna se prozatím nepodařilo prokázat. Výzkum však přinesl určité poznatky, na základě kterých můžeme hypoteticky zvažovat souvislost valovitého tělesa s paralelním příkopem, nacházejícím se na vrcholové plošině, právě se středohradištním osídlením lokality. Finální interpretace a datování tohoto povrchového útvaru však vyplyne až z detailního vyhodnocení celé situace, které bude obsaženo v připravované souhrnné studii.

V úvodních pasážích tohoto příspěvku jsme zmínili určitou příbuznost krajinného reliéfu hory Sovice a hory Říp. Pokud bychom však chtěli porovnávat obě lokality z hlediska dynamiky vývoje pravěkého či raně středověkého osídlení, musíme konstatovat nezanedbatelné rozdíly. Pravěké nálezy z Řípu se omezují na nálezy zařaditelné do období neolitu až eneolitu a druhou výraznou skupinou jsou keramické či bronzové artefakty z mladší doby bronzové (Waldhauser – Novák – Slabina 2008, 310-312). Na vrcholu Řípu dosud nebyl proveden archeologický výzkum. Srovnáme-li přesto zdejší nálezy s nálezy z hory Sovice, pocházejícími ze všech aktivit předcházejících archeologickému výzkumu, vystupuje do popředí nápadný rozdíl v jejich četnosti. Významný rozdíl tkví rovněž v počtu identifikovaných chronologických komponent, který je v případě lokality Sovice o poznání vyšší. Tento rozdíl nejspíše spočívá v odlišném významu obou lokalit. Ačkoliv v případě Řípu stále nelze vyloučit potenciální funkci lokality jako výšinného sídliště, přesto zdejší nálezové spek-

trum (úvahy o přítomnosti depotu bronzových předmětů, apod.) evokuje spíše úvahy o kultovním či symbolickém významu této hory. Naproti tomu v případě výšinné polohy Sovice akcentuje frekvence archeologických nálezů, včetně opakujícího se osídlení v několika periodách, sídelní potenciál této lokality, ke kterému zajisté přispěla i její příznivá poloha v těsné blízkosti řeky Labe, coby významné kontaktní trasy.

Literatura

- Bartelheim, M. 1998:** Studien zur böhmischen Aunjetitzer Kultur-Chronologische und chorologische Untersuchungen. In: Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 46. Bonn.
- Beneš, J. – Hrubý, P. – Kuna, M. 2004:** Vyhledávání a vzorkování vrstev. In: M. Kuna a kol., Nedestruktivní archeologie, Praha, 353-378.
- Gojda, M. 2007:** Archeologie krajiny Podřipska. Cíle, metody a výsledky prvního roku projektu. In: P. Křišťuf – L. Šmejda – P. Vařeka (eds.), Opomíjená archeologie 2005-2006, Plzeň, 12-18.
- Koutecký, D. 2008:** Bylanská kultura. In: N. Venclová (ed.), Archeologie pravěkých Čech/6, Praha, 46-66.
- Jiráň, L. – Čujanová-Jílková, E. – Hrala, J. – Hůrková, J. – Chvojka, O. – Koutecký, D. – Michálek, J. – Moucha, V. – Pleinerová, I. – Smrž, Z. – Vokolek, V. 2008:** Archeologie pravěkých Čech/5 – Doba bronzová. Praha.
- Krumphanzlová, Z. 1965:** Skleněné perly doby hradištní v Čechách, Památky archeologické 56, 161-188.
- Křivánek, R. 2010:** Přehled využití geofyzikálních měření v průběhu dílčích podprojektů a výzkumů v rámci výzkumného záměru Opomíjená archeologie v letech 2007-2008, zde.
- Lüssner, M. 1868:** Zprávy archeologické z Roudnicka, Památky archeologické 7, 575-580.
- Lutovský, M. 2005:** Praha slovanská. In: M. Lutovský – L. Smejtek et al., Pravěká Praha, Praha, 842-945.
- Salač, V. 1998:** Die Bedeutung der Elbe für die böhmisch-sächsischen Kontakte in der Latenezeit, Germania 76, 573-617.
- Sklenář, K. 1988:** Archeologické zprávy Mořice Lüssnera z Roudnicka 1866-1868, Litoměřicko 24, 175-193.
- Sklenář, K. 1992:** Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870. Prehistorie a protohistorie. Praha.
- Sláma, J. 1977:** Mittelböhmen im frühen Mittelalter I. Katalog der Grabfunde. In: Praehistorica 5. Praha.
- Sláma, J. 1986:** Střední Čechy v raném středověku, II. Hradiště, příspěvky k jejich dějinám a významu. In: Praehistorica 11. Praha.
- Smrž, Z. 1981:** Vetlá, o. Vrbice, okr. Litoměřice, Výzkumy v Čechách 1976-1977, 156.
- Smrž, Z. 1991a:** Výšinné lokality mladší doby kamenné až doby hradištní v severozápadních Čechách (pokus o sídelně historické hodnocení), Archeologické rozhledy 43, 63-89.
- Trefný, M. 2005:** Pravěké nálezy z území města Roudnice n. L., Podřipský muzejník I, 3-24.
- Trefný, M. 2009:** Vetlá, okr. Litoměřice, Výzkumy v Čechách 2006, 223.
- Trefný, M. – Chroustovský, L. – Janíček, L. – Křišťuf, P. 2008:** Archeologický výzkum výšinné polohy Sovice, k.ú. Vetlá, okr. Litoměřice, Zprávy České archeologické společnosti-Suplément 71, 7-8.
- Venc, S. – Hrdlička, L. 1976:** Středohradištní pohřebiště v Praze 9-Běchovicích, Archeologické rozhledy 28, 323-329.
- Venclová, N. – Drda, P. – Chytráček, M. – Koutecký, D. – Michálek, J. – Vokolek, V. – Sankot, P. 2008a:** Pozdní doba halštatská, Ha D2 až LT A. In: N. Venclová (ed.), Archeologie pravěkých Čech/6, Praha, 100-150.
- Venclová, N. – Drda, P. – Chytráček, M. – Koutecký, D. – Michálek, J. – Vokolek, V. – Sankot, P. 2008b:** Ekonomie a společnost halštatského období. In: N. Venclová (ed.), Archeologie pravěkých Čech/6, Praha, 151-160.
- Waldhauser, J. – Novák, L. – Slabina, M. 2008:** Archeologie hory Říp, Archeologie ve středních Čechách 12, 309-318.
- Zápotocký, M. 1965:** Slovanské osídlení na Litoměřicku, Památky archeologické 56, 205-391.
- Zápotocký, M. 1969:** K významu Labe jako spojovací a dopravní cesty, Památky archeologické 60, 277-365.

Zápotocký, M. 1975: Archeologické nálezy a výzkumy litoměřického muzea v letech 1945-1973, *Výzkumy v Čechách* 1973, 191-246.

Zápotocký, M. 1978: Vetlá, o. Vrbice, okr. Litoměřice, *Výzkumy v Čechách* 1975, 99.

Zápotocký, M. 1989: Pravěká výšinná sídliště a hradiště na Litoměřicku (2. část), *Archeologické rozhledy* 41, 506-542.

Prameny

Smrž, Z. 1991b: Droužkovice, okr. Chomutov. Nálezová zpráva čj. 2037/91. Archiv nálezových zpráv ARÚ Praha.

Summary

The contribution brings a brief evaluation of archaeological researches which took place on the mentioned site in July of 2007 and 2008 in cooperation between the Department of Archaeology of the University of West Bohemia in Plzeň and the Podřipské museum in Roudnice nad Labem within the framework of the project “Landscape archaeology and the development of prehistoric settlement in the Podřipsko region”. Sovice hill represents a very important location from the point of view of prehistoric or early medieval settlement dynamics in the given landscape unit. This fact became the main incentive for the implementation of research activities on the hilltop platform.

The archaeological research was drawn up in a way that it was possible to use the combination of different methods of field survey and investigation, whereas great emphasis was placed especially on non-destructive methods (geodetic/topographic survey connected with levelling, surface collection of analytical nature, geophysical measurement – magnetometry, pedological probing, total survey with the help of metal detectors without any discrimination). Within the framework of small-scale test excavation, four test pits were dug in different places of the hilltop platform or at its foot, with a total area of 12 m².

The archaeological investigation of the hilltop platform produced important findings confirming the presence of several chronological components, which had been identified here by earlier surface surveys. This pertains especially to the Aeneolithic, Hallstatt, Late Bronze Age or the Hillfort Period.

For the first time, the investigation on the hilltop platform also confirmed the activities of the people of the Únětice culture. Typical settlements of this culture in the northern half of Bohemia were the upper parts of hills close to water courses, whereas a number of these settlements are situated in places, which had been used in earlier periods. The hilltop Únětice settlement on Sovice fulfils both criteria. Its linkage to a long-distance route was particularly important, which is here represented by the Elbe River (approx. 1 km distant). Thanks to its advantageous location, the inhabitants of this hilltop settlement could participate in all activities the river was used for at that time. This assumption does naturally not apply to the Únětice settlement on the site only, but can be related to the use of this location in all recorded periods.

In the Middle Hillfort Period, there was a hilltop settlement on Sovice, which could have included also the adjacent southwest or northwest slopes of the hill. Whether the upper platform was fenced off or divided in a different way, is not proved yet. However, the investigation produced certain findings, on the basis of which we can hypothetically speculate about the relation of a wall-like body with a parallel ditch, located on the hilltop platform, to the Middle Hillfort Period settlement on this site. The final interpretation and dating of this terrain feature will however be done within the framework of a detailed evaluation of the whole situation, which will be part of a summary study, currently under preparation.

© 2010 Petr Křišťuf – Pavel Vařeka a autoři příspěvků

Opomíjená archeologie 2007 – 2008
Neglected Archaeology 2007 – 2008

Vydavatel: Katedra archeologie Fakulta filozofická
Západočeská univerzita v Plzni
Univerzitní 8, 306 14 Plzeň
Vydavatelství – tel.: 377 631 951

Grafická úprava: Jan Hána

Anglické překlady: Jan Machula

Tisk: Typos, tiskařské závody, s.r.o., Plzeň
Náklad: 200 ks
1. vydání